

УДК. 72.06

СӘУЛЕТТІК-ДИЗАЙНЕРЛІК ШЕШІМДЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ЖАСТАРҒА ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТІНІҢ ӘСЕРІ

Жапекова Мадина Витальевна

zhapekovamadina@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Сәулет және құрылыс факультетінің «Дизайн және инженерлік графика» кафедрасының 5 курс студенті, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі: магистрі Ж.Т. Омарова

Сәулет дизайнерлік шешімдер эстетикалық талғамды қалыптастыруға, өзінің жобалау-шығармашылық идеяларын жүзеге асыруға қабілетті шығармашылық тұлғаны тәрбиелеуге бағытталған. Дизайндың қоғам өмірінің барлық жағына әсері үнемі өсіп келеді, адамның жобалық мәдениетін дамытудың жаңа шарттары мен нысандары пайда болады.

Мақаланың өзектілігі қоғамның заманауи талаптарына, қазіргі өмірдің ерекшеліктеріне, білім алушылардың жеке қызығушылығына, кәсіби өзін-өзі бағдарлауды әлеуметтендіруге және өмірлік ұстанымды бекітуге негізделген. Қоғамда тұрғын үй кеңістігін қалыптастыру мен ұйымдастыруға қызығушылық артты.

Бұл айқын көрінуі мүмкін, бірақ тіпті ең әдемі ғимарат айтарлықтай пайдасыз, егер ол өз функциясын орындамаса. Егер адам ішінде нашар қойылған терезенің жылы болса немесе ішінде жиһазды ұқыпты қоя алмаса, керемет эстетиканың қандай пайдасы бар?

Ғимараттар мен қалалық кеңістіктер бірінші кезекте олардың тұрғындары айналасында жобалануы тиіс. Қазіргі уақытта архитектураның физикалық, физиологиялық және психолог-гиялық алауқаты үшін түсіру механизмі ретінде маңыздылығы маңызды өзектілік тақырыбына айналып отыр.

Сәулет және дизайн адамның өз өміріне, жұмысына, демалуына, сондай-ақ мәдени және рухани қажеттіліктеріне ғимарат салуға ұмтылысынан басталады. Бұл ғимараттар салынған кезде, олар адамға физикалық және эмоционалдық әсер ете бастайды, оның көңіл-күйі мен жағдайына әсер етеді, оны тәрбиелейді, ой мен мінез-құлықты қалыптастырады. Сәулет кеңістігінің алдымен эмоционалдық салаға әсерін қарастырайық. Сұр түстері басым монотонды қала ландшафтары Тосканы, өмірге қанағаттанбауды, шаршау, шаршау сезімін тудырады. Олар депрессияға талма тудыруы мүмкін, өйткені ештеңе есте қаларлық емес, беттік бөлшектер «агрессивті өрістер» деп аталады. Керісінше, табиғат пен өнер элементтері бар әдемі, үйлесімді ландшафт адамды таң қалдырады, оның көңіл-күйі мен жұмысқа қабілет-тілігін көтереді, стресстерді жояды. Типтік үйлердің қарапайым түсі әртүрлі, бірақ тым айқайлап емес, қоршаған ортаны қабылдауды жақсартады, қуаныш сезімін береді. Ашық және жабық кеңістіктің қалалық ортада адамға әсерін зерттеуге қатысты қызықты болып

табылады. Кең дала, шабындық және керісінше, қалың орман, үңгірлер сияқты табиғи жағдайларда ашық және жабық кеңістіктерге ұқсас, қалада адам өзін ашық кеңістікте (жағалау, парк) еркін және тыныш сезінеді, алаңдаулы, жартылай жабық учаскелерде және жабық учаскелерде (тар көше, жерасты өткелдері) шиеленіседі. Сондықтан да қалада адамға жұмыс күнінен кейін өмір сүру қарқынын төмендетуге және өзінің рухани және физикалық күшін қалпына келтіруге көмектесетін кең бульварлар, саябақ аймақтары, субұрқақтар мен орындықтар қажет. Сондай-ақ, әртүрлі сызықтар мен формалар адамның психикасына әртүрлі әсер етеді. Мысалы, көлденең сызық оңай қабылданады және тыныштық пен қанағаттандыру сезімін тудырады. Тік сызық қиын қабылданады. Екінші жағынан, ол ұмтылыс, рухани жетілдіруге, жаңа идеялар мен үлкен жетістіктерге ұмтылыс туғызады. Сынған сызық көздің бағытын кенеттен өзгертуге мәжбүрлейді, сондықтан тітіркендіреді, кернеу, дабыл сезімін тудырады. Тегіс сызық біртіндеп бағытын өзгерту арқылы көзге сырғуға мүмкіндік береді және эстетикалық рахат бере отырып, мұндай күшті кернеу тудырмайды. Үйдің пішіні туралы айтатын болсақ, алайда, екі қабырғалы өткір шатыры бір кездері практикалық пайымдауларға негізделген бола-тын, бірақ сондықтан біздің санамызда үйдің және жайлықтың символы бар, бұл жалпақ шатырдан әлдеқайда жақсы қабылданады [1].

Барлық адамдарға күн немесе кеш өткізу үшін қызықты, тартымды және ыңғайлы орындар болуы керек. Мол көзқарастар мен табиғи жарыққа ие бола отырып, оларды пайдаланатын адамдар табиғат қызметі мен қоршаған ортасын қадағалай алады, ал сырттан келген адамдар іште не болып жатқанын көре алады. Олар бөлінген, бірақ өзара байланысты және олар өз қауымдастықтарын бірге біріктіруге көмектеседі.

Көптеген зерттеулер ғимараттар адамның денсаулығына әсер етуі мүмкін екенін көрсетеді, өйткені қазіргі қоғам азаматтары үй-жайда өз уақытының 90 пайызын өткізеді, бұл оларға өте маңызды.

Бұл жобалаудың кез келген үдерісіндегі принципті мәселе болғанымен, кейбір зерттеулер адам өміріндегі жасанды ортаның психологиясы мен рөліне архитектуралық ортаның әсеріне назар аударады. Сонымен қатар, антропологиялық, социологиялық және психологиялық зерттеулер адам мінез-құлқының құпиясын азайтты, бірақ көп нәрсе белгісіз болып қалады. Қоршаған ортаны жобалауға жауапты сәулетшілер барлық адамзат үшін адам-орта интерфейсі және осылайша экологиялық дизайн туралы көбірек анықтауға тырысу керек. Олар адамның қажеттіліктері мен уәждеріне жауап беріп, эмоционалдық пікірлер мен әрекеттерге назар аударуы тиіс. Олар сондай-ақ адам сезімдері туралы және олар түрлі ынталандыру үшін функциясы қалай туралы көбірек білу керек. Басқаша айтқанда, сәулетшілер адам үшін сезім жобалауы керек. Миллисент Гаппелл ойлап шығарылған эксперименталды және ғылыми жазбалардың көп саны биологиялық реакциялар мен адам арасындағы байланысты сенсорлық тітіркендіргіштерге реакциялар растағанын анықтады. Ол былай дейді: «деректер ақыл-ой, ми және жүйке жүйесіне қоршаған ортадағы оң және теріс, сезімтал элементтер тікелей әсер етуі мүмкін екенін анық көрсетеді» [2]. Бұл табиғи орта үшін де, архитектуралық орта үшін де дұрыс. Сәулетшілер қоршаған ортаға бейімделуі үшін қауіпсіз және неғұрлым экологиялық ғимараттар құруы тиіс, басқаша айтқанда, олар жалпы әсерді азайтуға арналған жасыл немесе экологиялық ғимараттар сияқты энерготиімді ғимараттар құруы қажет. қоршаған ортаны адам денсаулығы мен табиғатқа қорғау тиіс.

Сондықтан мынау тұжырымдарға назар алуы керек:

- Энергияны, суды және басқа да ресурстарды тиімді пайдалану;
- Тұрғындардың денсаулығын қорғау және адамдардың еңбек өнімділігін арттыру;
- Қалдықтарды, қоршаған ортаның ластануы мен тозуын қысқарту.

Жасыл ғимараттар (жасыл сәулет) бүгінгі күні беталыс болып табылады, себебі олар қоршаған ортаға оң әсер етеді, сондықтан ландшафт ескереді. Жасыл ғимараттар, сондай-ақ кез келген су жолдары жанама құрылыс өнімдерімен ластанбаған болып қалатынына көз жеткізу үшін құрылыс процесінде сәтті болды. Жасыл ғимараттар, сондай-ақ, артықшылықтары бар, мысалы, ең жақсы ауа сапасы үй-жайда болуы мүмкін. Көптеген

зерттеулер олардың жақсы жұмыс ортасына берілетінін көрсетті. Табиғи күндізгі жарықты, үлкен терезелерді және бөлмедегі ауаның жақсы айналымын қамтитын бұл артықшылықтар еңбек өнімділігін айтарлықтай арттырады, ал тұрғын үй ғимараттары ретінде олар сондай-ақ олардың тұрғындарына айтарлықтай әсер етеді.

Ақырында, сәулет пен қоршаған орта арасындағы қарым-қатынас өте берік және оларды жоққа шығаруға болмайды, өйткені біз тұрақты және салауатты қоршаған ортаны қамтамасыз ету үшін ондағы салынған ғимараттарға қамқорлық жасауымыз керек, сондай-ақ қоршаған ортаға және оның әсеріне назар аударуымыз, тұрақты ғимараттар болуы керек.

Ортаның кез келген анықтамасы немесе сипаттамасы бір нәрсеге сілтеме жасалуы тиіс немесе табиғи немесе жасанды. Сондай-ақ, «сәулет үшінші адам денесінің терісі», өйткені бірінші тері-бұл сыртқы тері ораңыз және дене сүзгісі, содан кейін екінші тері ретінде әрекет киім, ол сондай-ақ, оқшаулау және сүзгі ретінде қарастырылады. «Осылайша, үшінші тері келесі қабат болады олар тұрған ғимараттан тыс» [3]. Ол жасанды қоршалған ретінде әрекет етеді. Мұндай орта - сәулет ортасы адамның қажеттілігі және пайдаланушының талаптарына сәйкес келеді. Дегенмен, «сәулетшілер адамның мінез-құлқы үшін әлеуетті ортажасайды; оның тиімді ортасы адам оны пайдаланады және бағалайды. Дизайнерлік мамандықтар үшін теорияның рөлі адамдардың тиімді ортасы қандай болатынын болжау үшін дизайнерлер мүмкіндіктерін кеңейту кірістірілген орта белгілі бір үлгі бойынша кезде болуы керек» [4].

Сур.1 Гейдар Алиев атындағы Әзірбайжан Баку орталығы

Кез келген қоғамның негізгі тіршілік әрекеті болатын сәулет ортасы, бұл ортаны пайдаланушыға үстем және тұрақты әсер етеді. Дегенмен, «адамдар өз ортасымен пассивті түрінде күресуге тырысады, және оны өзгертеді жеке немесе ұжымдық әрекет ете отырып, олардың қажеттіліктеріне белсенді сәйкес уақыт, жағдайлар мен адамдар өзгеретін өзара іс-қимылдың тән әсерлері».

Әлеуметтену-үздіксіз және көп қырлы процесс, ол адамның өмір бойы жалғасады. Алайда, ол бала кезінен және жастайынан өте қарқынды өтеді, барлық негізгі құндылық бағдарлары қалыптасқанда, негізгі әлеуметтік нормалар мен ауытқулар дамиды, әлеуметтік мінез-құлықтың уәждемесі қалыптасады. Адамның әлеуметтенуі, оның қалыптасуы мен дамуы, тұлға ретінде қалыптасуына қоршаған ортамен өзара әрекеттестікте болады, ол осы үдеріске әртүрлі әлеуметтік факторлар арқылы шешуші әсер етеді. Жасөспірімнің әлеуметтенуі үшін ең маңызды әлеуметтік мәні бар. Бұл жақын әлеуметтік ортаны жасөспірім біртіндеп игереді. Егер туу кезінде бала негізінен отбасында дамыса, одан әрі ол барлық

жаңа және жаңа ортаны - мектепке дейінгі мекемелерді, достардың компанияларын, дискотека-ларды және т.б. игереді [5].

Сур. 2 Испаниядағы Калпе қаласындағы «Miralla Roja» пәтерлік үйі

Осы мақалада біз маңызды ескертулерді жасаймыз:

Табиғи орта адам тәжірибесінің негізгі көзі болып саналады: Күндізгі жарық, температура, дыбыстар, иістер және механикалық байланыстар. Дизайнерлер құрылған ортаны ұйымдастыра отырып, осы ынталандырудың барлығына әсер етеді.

Сәулетшілер мен дизайнерлер қоршаған ортаны қамқорлық жобаларын іскеру тиіс; олар бір сезім және барлық басқа сезімдерді елемеу, олардың қамқорлық шектеуі тиіс. Олар барлық сезімдермен бірдей жұмыс істеуге тура келеді.

Түрлі түстер мен ренктері бар орта жағымды және өнімді кеңістік үшін қажетті қызығушылық пен ынталандыру тәсілі болып табылады.

Басқада қоршаған ортаны шу мен жағымсыз дыбыстар физикалық және психикалық денсаулыққа қолайсыз әсер етеді. Сезу мүшелері арқылы адамдар стресс төмендетуге болады, сондықтан ландшафты функционалды жобалау керек.

Кез келген орнатын жоба, қолданылатын материалдарды қабылдауға және онын адамға сезімге, пайдаланушының мінез-құлқына айтарлықтай әсер етеді.

Сәулетшілер мен дизайнерлер тапсырыс берушілермен тығыз қарым-қатынаста болуы тиіс, байланыс жөніндегі зерттеулерге қатысуға, олар әзірлеген ортаны жобаларға қалай жауап береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Архитектура и эмоциональный мир человека / Г. Б. Забельшанский, Г. Б. Минервин, А. - М.: Стройиздат, 1985.-208 с.
2. Gappell, Millicent, «Psychoneuro-immunology», a paper presented in the fourth symposium on Healthcare Design, Boston, MA, 1991., Boston, MA,1991
3. Elyacoubi, Elyasse, “Psychology and architecture, what relationship? A Psychological Approach to the Traditional Moroccan House”, a paper published in the Internet, ElyasSoft Virtual Site, 1999.
4. Lang, Jon, «Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design», Van Nostrand Reinhold Company, USA, 1987.
5. А.Зиновьева, А.А.Мягих Влияние субкультур на сознание современной молодежи. Вкгу Имени С. Аманжолова, Г. Усть-Каменогорск 2011, С 546